

6. Про затвердження Державної цільової програми розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002 — 2008 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2002 р. № 378 / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрана.
7. Про затвердження плану заходів щодо Державної цільової програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року: Наказ Міністерства культури і туризму України від 25.10.2010 № 949/0/16-10. — Назва з екрана.
8. Про затвердження Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання): Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 06.08.2001 № 523 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: 433 / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрана.
9. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрана.
10. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрана.
11. Про позашкільну освіту: Закон України від 22.06.2000 № 1841-III / [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. — Назва з екрана.

УДК 378: [78+791/793] (477)

С. М. ВОЛКОВ
S. M. VOLKOV

ПРОФЕСІЙНЕ МИСТЕЦТВО Й МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ, ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ

PROFESSIONAL ART AND ARTISTIC EDUCATION: POINTS OF CONTACT, GUIDING LINES OF DEVELOPMENT

Висвітлюються проблеми взаємозв'язку професійного мистецтва та мистецької освіти, визначаються основні напрями розвитку.

Ключові слова: професійне мистецтво, мистецька освіта, міжнародні зв'язки.

Освещаются проблемы взаимосвязи профессионального искусства и искусствоведческого образования, определяются основные направления развития.

Ключевые слова: профессиональное искусство, искусствоведческое образование, международные связи.

The issues of interconnection of professional art and art education are examined, the main development guidelines are determined.

Key words: professional education, art education, international links.

Кінець ХХ ст. — час, коли Україна стала на шлях самостійності як держава, шлях інтеграції у світовий культурний простір. Розпочалися й пошуки модернізації освітньої системи. До цього спонукали інтеграційні процеси, що вже відбувалися в освіті, глобалізація світової культури [World Declaration, 1998].

Достатньо тривалий період реформ в освітній галузі, що минув із часу декларування Україною свого європейського вибору в напрямі реформування освітньої галузі, не зняв актуальності цього питання. Більшість вищих навчальних закладів, а відповідно і молодь, яка бажає здобути вищу освіту в Україні, під тиском нового законодавства намагаються досягнути «переваги» освітніх систем європейських країн, які у свою чергу також мають суттєві особливості. Особливою проблематичністю перехід до нової системи критеріїв оцінки результатів діяльності ВНЗ, як виявилось, позначився в діяльності навчальних закладів, що мають яскраву професійну спрямованість, спеціалізуються на підготовці кадрів не широкого, а вузького профілю, не розрахованого на масове «виробництво» кадрів, масового споживача послуг. Малочисельність контингентів таких навчальних закладів є ознакою ексклюзивності підготовлених у них кадрів. Це стосується галузі спорту, медицини, мистецтва, кадри для яких формуються протягом тривалого періоду і, зазвичай, готуються з дитячого віку.

Тенденції розвитку сучасної української культури повертають нас до необхідності вивчення її окремої підсистеми, якою виявляється система мистецької освіти, що пов'язана з функціонуванням професійно спрямованих мистецьких (культурно-мистецьких) навчальних закладів. Під цією дефініцією маємо на увазі систему навчальних закладів від початкового до вищого освітнього рівня, навчання в яких спрямоване на підготовку кадрів, що планують здійснювати свою діяльність у сфері професійного мистецтва (театрального, музичного, образотворчого, кіномистецтва тощо) — галузі креативної економіки, яка сьогодні розвивається швидкими темпами [Д. Ньюбайджин Введение в креативную экономику]. Саме в цій галузі нині формується перспективний напрям економічного зростання, хоча люди, котрі працюють у творчих індустріях, не відносять свою діяльність до будь-якої «індустрії», оскільки ця діяльність не вкладається в схеми аналізу, що застосовуються до різних секторів економіки і статистики у зв'язку з неможливістю загальнокультурного ціннісного визначення цінності виробленого продукту.

Те саме спостерігаємо й в освітній галузі, зокрема в мистецькій освіті.

Ця система мистецької освіти дала вітчизняній і світовій культурі безліч видатних імен, серед яких Д. Ойстрах, Е. Гігельс, В. Горовиць, Б. Гмиря, І. Паторжинський, О. Кошиць,

І. Козловський, Б. Лятошинський, С. Ріхтер, Лесь Курбас, Г. Юра, Н. Ужвій, Г. Нарбут, О. Шовкуненко, М. Дерегус, О. Довженко та багато інших музикантів, артистів, художників, акторів, режисерів, диригентів, імена яких вписані великими літерами в історію культури України.

На формуванні й функціонуванні культури України відчутно позначився вплив складних і суперечливих соціальних процесів, що відбувалися на межі ХХ — ХХІ ст., процесів, що зумовили глобальні зміни у всіх сферах економічної, політичної, культурної життєдіяльності людства.

Професійність у такому разі визначається спрямованістю підготовки кадрів за конкретним напрямом кожної галузі мистецтва, які, зазвичай, не можуть бути поєднані, якщо не профанізувати смисл підготовки в одному навчальному закладі.

Це, наприклад, архітектура, скульптура, живопис, практика об'єднання яких в одному навчальному закладі на викликає зауважень. Але вже театральне мистецтво, до складу якого входить і професійне балетне (хореографічне) мистецтво, доводить недоцільність такого об'єднання, що пов'язано зі специфікою як контингенту студентів, так і проблемами в організації самого навчання, яке потребує значної кількості майже індивідуальних занять. Практика свідчить і про «неуживчивість» кіномистецтва в «рамках» театального або музичного навчального закладу, хоча воно і виникло як результат синтезу різних видів мистецтва.

Звичайно, це в тих межах, якщо розглядати цю діяльність з позицій професіоналізму. При цьому не слід зважати на експерименти в організації такого навчання з ідентичними назвами в немистецьких навчальних закладах, якщо мається на увазі кінцевий результат підготовки. Оскільки сам запис у дипломі про здобуття «музичної», «театральної» чи іншої мистецької освіти, скажімо, хореографа або артиста балету, концертного виконавця тощо, не свідчить про дійсну наявність такої підготовки. Навчальні плани таких навчальних закладів переважаними гуманітарним циклом дисциплін (переважно групових) і зазвичай не містять необхідних для набуття навичок годин зі спеціальних предметів і практики професійної роботи (в оркестрі, хорі, ансамблі, театральному колективі). Пов'язано це з відсутністю як професійних кадрів, так і матеріальної бази (в цьому разі театральної сцени в структурі самого навчального закладу).

Популярність серед молоді мистецьких спеціальностей наприкінці ХХ — початку ХХІ ст., яка викликана рекламою на масмедіа, ТБ цього виду діяльності, і створення ними ілюзорної легкості цього виду діяльності в порівнянні з важкою фізичною працею, активізувала діяльність ВНЗ як гуманітарного так і інших напрямів, спрямовану на відкриття ерзац-спеціальностей у своїх

навчальних закладах. Про це свідчить, зокрема, зовнішня схожість у назвах отриманих документів про освіту.

Але, безперечно, порушуючи питання про національну культуру як питання національної безпеки, глобалізація стимулює активну протидію країн. Це виявляється як національне культурне та духовне відродження, прагнення до етнонаціонального самоствердження. Нині спостерігаємо тенденції наукової активності щодо пошуків шляхів збереження і розвитку власної ідентичності, етнокультурних цінностей, національної традиції, які можна вирішити тільки певним комплексом дій та діяльністю інституцій, однією з яких є національне виховання й освіта.

Це зрозуміло, оскільки національні освітні моделі відіграють неабияку роль у відродженні, збереженні й розвитку національних форм життя та мислення і потребують визначення їх культурологічних чинників у контексті глобалізаційних процесів.

Більшість освітян і управлінців культури (освіти) визнають, що європеїзація національного культурно-освітнього простору потребує узгодженості європейських стандартів, чинників формування «міжкультурної компетенції» з національною специфікою.

У цьому аспекті система професійної мистецької освіти виявляється особливою. Тому, здійснюючи науковий аналіз її функціонування в постіндустріальному суспільстві з метою виявлення позитивних і негативних тенденцій, можна з певною поправкою на непередбачуваність історичних колізій прогнозувати наслідки інтеграції української культури в європейську.

Багатьма науковцями емпірично визначено, що мистецька гадузь, мистецька освіта з власною концепцією діяльності в найкращий спосіб сприяє формуванню «міжкультурної компетентності», яка трактується як позитивне ставлення до розмаїття культур. Саме в її функціонуванні спостерігаються багатоаспектність і багатомірність культурно-освітньої діяльності, блискуче поєднання раціонального й чуттєвого, наукового та художнього.

Система мистецької освіти, сформована в радянський період, маючи глибинне коріння, на цей час суттєво відрізнялася від тих систем, що існували в інших світових центрах розвитку мистецтв — Західній Європі, США. Вона мала певну регіональну специфіку та водночас і слабкі конструктивні особливості.

Окреслимо основні відмінності української системи освіти від «західних» шляхів розвитку мистецької освіти.

Найважна система підготовки мистецьких кадрів в Україні успадкувала деякі переваги попереднього досвіду організації освіти в Радянському Союзі. Зокрема, це:

- безплатна вища освіта (на кошти державного бюджету) для всіх громадян;

- висока відповідальність влади, центральних органів управління за вироблення єдиної освітньої політики, фінансування освітніх закладів, вирішення складних проблем точної діяльності закладів освіти;
- висока якість навчання, яка досягалася ефективним використанням індивідуальної форми виховання студента;
- ретельний добір і розстановка викладацьких кадрів;
- дотримання демократичного принципу меритократизму в мистецькій освіті з дуже суворим добором кандидатів як на стадії вступу до вищого закладу освіти, так і під час навчання;
- реалізація принципу прав особистості та рівного доступу всіх верств населення до отримання цієї освіти;
- широке охоплення мистецьким вихованням дітей шкільного віку до найвіддаленіших (одна з найкращих серед розвинених країн систем допрофесійного навчання);
- відносно невелика матеріальна участь батьків в оплаті послуг за навчання дітей у дитячих школах — музичних, художніх, хореографічних тощо.

Водночас, на наш погляд, освітня система в Україні мала свої недоліки. Одним із них була значна фінансова обтяжливність для бюджету, у зв'язку із чим, на думку деяких науковців, у неї був недостатній коефіцієнт корисної дії [Актуальные проблемы, 1987.]. Система потребувала вдосконалення. Крім того, як свідчить динаміка її створення, вона була занадто централізованою, «зарегульованою», негнучкою. Це одна з проблем освітньої сфери, яка має місце серед глобальних проблем й інших розвинених країн, — роль держави і ступінь впливу центрального управління в житті суспільства. У галузі освіти вона полягає у впливові державних органів управління на навчально-виховний процес, що відбувається в закладах освіти. Цілком зрозуміло, що державне регулювання функціонування системи освіти в умовах демократичного, динамічного, сучасного суспільства повинно поступово зменшуватися.

Специфіка підготовки мистецьких кадрів в Україні у ХХ ст. полягає в тому, що ця система близька до західноєвропейської стосовно її змісту, використання світового культурного досвіду. Що стосується системи організації освітньої діяльності й управління державою, то вона була ідентична до всіх пострадянських республік, оскільки тривалий час перебувала з нею в одному правовому полі, а до певної межі — і в одному культурному просторі. У цьому контексті для України цікавий європейський досвід саме тому, що він тривалий час був для українського суспільства закритим. Порівняємо його із власне українським, здобутим за певний історичний період.

Насамперед слід зазначити, що організація мистецької освіти в Україні, на відміну від європейських країн, була сформована в умовах високої централізації управління в державі, зокрема управління освітою, і відзначалася концептуальною єдністю всього навчально-виховного процесу [Теоретические основы, 1987.]. З одного боку, це стримувало ініціативу навчальних закладів, обмежувало врахування в навчальному процесі регіональних особливостей, з іншого — надавало можливостей дотримувати в навчанні єдиних державних стандартів, критеріїв якості освіти щодо забезпечення соціальних гарантій для населення щодо працевлаштування тощо. Так, єдині навчальні плани і програми створювали умови й гарантії стосовно засвоєння студентами повного обсягу знань під час переведення до навчання з одного вищого навчального закладу до іншого, забезпечували єдині критерії оцінки знань у навчальних закладах різних регіонів країни і, як результат, — можливість вільного вибору закладу освіти для продовження навчання за обраною спеціальністю на на вищому освітньому рівні. Усе це не потребувало проведення затратних як для навчальних закладів, так і для державного бюджету акредитацій, ліцензувань навчальних закладів тощо.

Така система мистецької освіти, незважаючи на її відносну стабільність, значно залежала від державного і місцевих бюджетів. Надаючи можливості людині з раннього віку набувати на професійному рівні мистецькі спеціальності, вона потребувала великих бюджетних асигнувань і контролю за їх використанням. До 90-х рр. XX ст. функціонуванню системи сприяло поєднання інтересів місцевих органів влади і центральних державних органів управління освітою. Подвійне підпорядкування дозволяло центральним органам утримувати стабільні стандартні (нормативні) обсяги фінансування незалежно від регіону, забезпечувати дотримання єдиних державних стандартів освіти, а місцевій владі використовувати науково-методичний та матеріально-технічний потенціал навчальних закладів, сприяючи соціально-культурному розвитку регіону.

Перехід до ринкової економіки в кінці XX ст. змінив концептуальні засади діяльності органів виконавчої влади щодо управління вищими навчальними закладами. Високий рівень централізації управління системою освіти Міністерством освіти України, іншими міністерствами і відомствами, що мали у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади, зокрема Міністерством культури і мистецтв України, змінився на відносну регіональну самостійність технікумів, училищ, коледжів мистецтва і культури, які набули статусу вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації.

Законом України «Про освіту», нормативними актами Міністерства України, Міністерства культури і мистецтв України навчальним закладам було надано більше самостійності у вирішенні питань добору і розстановки керівних і викладацьких кадрів, обсягів фінансування і напрямів підготовки кадрів, визначенні шляхів здійснення міжнародних зв'язків та інтеграції у світову систему освіти [Зязюн, 2001, С. 40 — 43.], [Положення Про ..., 1996, С. 168 — 184.]. Спостерігається тенденція щодо надання більшої самостійності вищим закладам освіти, у визначенні змісту освіти, структури та шляхів розвитку навчального закладу — це, безперечно, було важливим кроком на шляху європейської інтеграції.

У цьому сенсі цікавим є досвід європейських країн, зокрема Німеччини, де роль центральних органів управління навпаки не відзначалася особливим опікуванням навчальним процесом, проте того часу виразно визначилися тенденції щодо уніфікації вимог і дипломів, наприклад, для випускників вищих мистецьких шкіл (Hochschule, далі в тексті — ВМШ) [Белер, 1997, С. 46 — 49.], [Габриєлова, 1993.]. Так, у Німеччині питання контролю за результатами навчання, заключними екзаменами, скажімо, в консерваторіях (подібних за рівнем до музичних училищ в Україні) намагалися поставити під юрисдикцію ВМШ.

В Україні існувала система, коли випускники всіх вищих закладів освіти навчаються за спільними навчальними програмами, а навчальними закладами вищого рівня контролюється якість навчально-виховного процесу в навчальних закладах нижчого рівня. Цей контроль забезпечувався через голів державних екзаменаційних комісій, яких щороку призначало Міністерство України з професорсько-викладацького складу вищих мистецьких навчальних закладів

Інша проблема, яка постала перед українською освітньою системою щодо визначення шляхів інтеграції в європейську культуру, — терміни набуття спеціальностей.

Запроваджена в Україні з 1998 р. ступенева система вищої освіти мала більше спільних ознак з європейською, де загальна система вищої освіти організовувалася, зазвичай, за кількома стадіями — циклами. Перший — триває два роки й уточнює фахову орієнтацію студента. Другий цикл триває 2 — 3 роки і є стадією поглиблення фахової підготовки. Третій, триваючи один рік, дуже спеціалізований і готує до початку глибоких наукових досліджень.

Нові терміни підготовки молодших спеціалістів (з огляду на європейський — перший цикл) становив 2 — 4 роки, бакалаврів (з огляду на європейський — другий цикл) і спеціалістів був єдиним і становив 4 — 5 років, магістрів, що дорівнював рівню

спеціаліста (третій цикл) становив один рік і для України був новим, наблизили організацію освіти в Україні до європейської.

Але зазначеною постановою Кабінету Міністрів було передбачено для мистецьких навчальних закладах України так само, як і в мистецьких школах Франції, Німеччини, підготовку мистецьких кадрів за одноцикловими програмами, але наприкінці першого десятиліття ХХІ ст. було скасовано.

Проблеми тривалості навчання існують і в освітніх системах деяких європейських країнах. Так, у Німеччині громадськість вважала недоліками власної системи підготовки кадрів надто тривалий шлях для здобуття вищої освіти (середній вік випускників вищих закладів освіти є 27,5 років), неможливість після трирічного навчання отримати диплом бакалавра. Тому думку щодо надто тривалого часу підготовки митців в Україні можна було вважати не недоліком системи мистецької освіти, а виробничою необхідністю.

Не позбавлене суперечностей й питання чисельності навчальних закладів, їх мережі — географії розташування, їх функціонування в регіонах.

В Україні на початку 90-х рр. функціонувало 70 училищ мистецтва і культури, які пізніше були акредитовані за I – II рівнями, і 10 вищих навчальних закладів, що акредитовані за III – IV рівнями. Їх чисельність становила в 1994 р. 8,5% від загальної чисельності вищих навчальних закладів України [Статистичні дані, 1995.]. Наприклад, у Німеччині цього періоду 46 вищих закладів освіти з 326 (14%), у Франції — 46 університетів із 72 (63%) здійснювали підготовку кадрів зі спеціальностей культури і мистецтва [Корсак, 1997, С. 6 — 13.].

Україна в 90-х рр. задовольняла потреби галузі мистецтва випускниками п'яти вищих музичних закладів освіти III – IV рівнів акредитації, одного театрального, одного художнього та трьох ВНЗ культури. Вищу мистецьку освіту до 1997 р. можна було здобути в 33 музичних училищах, 7 художніх училищах, 2 театральних, хореографічному й училищі естрадно-циркового мистецтва, 26 училищах культури. Специфіка підготовки мистецьких кадрів зумовлювала їх розташування у великих культурних центрах з розвиненою інфраструктурою професійних мистецьких установ, театрів, філармоній, концертних організацій — у всіх 25 обласних центрах України.

Водночас, у країні існувала й практика, на наш погляд, негативна, коли такі вищі навчальні заклади відкривалися в містах, що не мали достатньої соціально-культурної бази, — Держинськ, Дніпродзержинськ, Северодонецьк, Умань тощо, в яких не існувало розвиненої інфраструктури мистецьких установ і організацій — творчих професійних колективів, філармоній, театрів

тощо. Маргінальне існування цих навчальних закладів у нових ринкових умовах проявилось ще виразніше відсутністю достатнього фінансування, конкурсу абітурієнтів, кваліфікованого викладацького складу тощо [Поточний архів].

Ще одна проблема, що виникла перед українською системою мистецької освіти у зв'язку з інтеграційними процесами, — це проблема статусу вищих навчальних закладів. Мережа подібних навчальних закладів у європейських країнах не об'єднана в єдину систему. Усі вони діють самостійно, не вважаються класичними вищими закладами освіти як університети, оскільки здійснюють підготовку на базі неповної середньої освіти. Хоча, наприклад, у Франції існують трирічні технічні ліцеї, які прирівнені до вищих закладів освіти як такі, що надають профільну освіту, орієнтовану на конкретний вид діяльності.

Професійних музикантів, режисерів, сценографів, танцівників в європейських країнах — Німеччині, Франції, Австрії, Угорщині — готують у вищих закладах освіти, що називаються вищими музичними школами (ВМШ) або вищими школами мистецтва [Френкель, 1992.], [World Guide, 1996.].

Крім того, в Німеччині чимало вищих шкіл мистецтва організовано на базі консерваторій, які діяли за статусом музичних академій. За рівнем підготовки, переліком спеціальностей вони наближалися до училищ (коледжів) мистецького спрямування, що діяли в Україні. Але склад студентів у них був ширшим: від професійних музикантів до аматорів, що повторювало певним чином функції культурно-освітніх училищ України. Подібні заклади функціонують у провідних культурних центрах кожного регіону України.

Проблемним є й питання щодо економічної доцільності функціонування мистецького навчального закладу. На думку економістів, здавалось би, що більша чисельність студентів (учнів) в одному навчальному закладі могла б забезпечити більший економічний ефект його діяльності.

Але досвід як України, так і європейських країн доводить, що прагматична доцільність у цьому разі не є ефективною. Контингент студентів українських мистецьких вищих навчальних закладів залишався відносно невеликим — до 1 тис. осіб у кожному навчальному закладі. Щорічний прийом на мистецькі спеціальності в Україні становив у середині 90-х рр. до 600 — 700 осіб при конкурсі на різні мистецькі спеціальності від 2 до 8 осіб на місце. Наприклад, у Німеччині бажаючих навчатися в мистецьких вищих закладах освіти в 1996 р. було 4000 тис. осіб

У 90-х рр. не зменшується кількість абітурієнтів у всі мистецькі навчальні заклади Німеччини, Франції, а емпіричний

досвід свідчить, що «камерність» цих навчальних закладів була і залишається запорокою якості підготовки випускників.

Наступною проблемою у зв'язку з інтеграцією України до європейської системи виявилася проблема спеціальностей і кваліфікацій.

Принципово важливим чинником підготовки кадрів культури і мистецтва для системи є те, що в 90-х рр. їх підготовка в Україні здійснювалась, як і в європейських країнах, переважно у спеціалізованих вищих закладах освіти високого рівня: музичній і художній академіях, консерваторіях, театральному інституті, інститутах культури. Студентам надавалася можливість збагачувати знання вивченням суміжних спеціальностей: актор — режисер, музикант-інструменталіст — диригент, композитор, художник — мистецтвознавець. Це сприяло комплексності підготовки майбутніх артистів-музикантів, художників, акторів театру, диригентів, хореографів тощо. Тому спеціалізація навчального закладу на підготовці спеціалістів одного професійного спрямування, на нашу думку, є принциповою, концептуальний.

До цього спонукає принцип селективного відбору, або меритократизму, який застосовується в мистецьких вищих навчальних закладах усіх розвинутих країн. Він передбачає тривалу підготовку і відбір перспективного студента із 6 — 10 — річного віку (в європейських країнах з 1 курсу вищого навчального закладу). Підготовка з мистецьких спеціальностей відрізняється від підготовки кадрів зі спеціальностей «масових професій» (наприклад, учителя, юриста, економіста, інженера тощо) тим, що завдання студентів — досягти досконалості у виконавстві або створенні нового яскравого твору, який би набув усесвітнього визнання, був глибоким за змістом і досконалим за формою. Інакше кажучи, досягти майстерності авторів тих академічних творів, які вивчаються в програмах базових предметів.

І переважна більшість молоді мистецьких навчальних закладів до цього не тільки прагне, а й досягає, стаючи лауреатами професійних міжнародних конкурсів, фестивалів, призерами художніх виставок тощо.

Така система виховує не тільки виробника художніх цінностей, а й фахівця, здатного передати свій досвід новому поколінню, власним прикладом сприяти поширенню серед суспільства духовних цінностей, інтересу до мистецької діяльності. Таким чином, спеціалізація для цих навчальних закладів є виробничою необхідністю.

Найталановитіша молодь завжди прагнула здобути освіту в системі мистецьких навчальних закладів.

За переліком спеціальностей, за якими здійснюється підготовка, мистецькі навчальні заклади України та Європи практично

не відрізняються. У них здійснюють підготовку музикантів-інструменталістів, співаків, диригентів, композиторів, художників, скульпторів, акторів тощо.

Вищі мистецькі школи європейських країн випускають композиторів, диригентів, співаків-солістів і виконавців камерного ансамблю, хормейстерів. Але в цих самих вищих навчальних закладах готують педагогів не тільки для музичних шкіл, але й учителів ритміки й танцю.

Мистецтвознавців (музикознавців) в європейських країнах переважно готують університети. Але в останні роки ХХ ст. в Німеччині ВМШ також почали відкривати мистецтвознавчі факультети, наявність яких в Україні притаманна тільки мистецьким вищим навчальним закладам. Водночас інтегративні процеси позначилися й на навчальних закладах України. У 90-х рр. в Україні деякі вищі навчальні заклади немистецького профілю розпочали підготовку музикознавців (Приазовський технічний університет), акторів театру (Львівський університет), диригентів хору (Прикарпатський педагогічний університет) тощо [Довідник, 1999.].

Сучасний стан розвитку культури, передусім музичної, зумовив виникнення в Україні нових, нетрадиційних для радянської системи напрямів музичної освіти, — кадрів для студій звукозапису (звукорежисерів) та естрадних музикантів.

Цей процес активно розпочався у 80-х рр. відкриттям відділень і факультетів для підготовки естрадних виконавців у Київському, Одеському, Донецькому музичних училищах, Донецькій консерваторії ім. С. С. Прокоф'єва, Харківському інституті мистецтв ім. І. П. Котляревського, звукорежисерів у Київському музичному училищі ім. Р. М. Глієра тощо [Поточний архів Міністерства культури і мистецтв 1990-2000 рр.].

Позитивним, на нашу думку, в національній системі мистецької освіти залишається те, що, як і освітніми системами різних країн, у ній також передбачається комплексне навчання, яке надає можливості набувати споріднених кваліфікацій.

У багатьох країнах Європи студенти музичних вищих закладів освіти обирали, крім виконавської спеціальності або, приміром, спеціальності композитора, спеціалізації в галузі церковної або шкільної музики, диригування. Наявність кількох спеціальностей надавала більше шансів як українським, так і європейським студентам у подальшому працевлаштуванні.

Навчаючись в українських мистецьких ВНЗ, студенти набували й викладацької спеціальності, що передбачалося програмами навчання. Але таке комплексне навчання, на відміну від європейських вищих закладів освіти, в українських навчальних закладах передбачало обов'язкове розмежування на «викладачів»

і «виконавців» уже під час складання державних іспитів, а не під час вступу. Це вможливило поліпшити соціальний захист випускників, з одного боку, надаючи їм ширший вибір професій, а з іншого, зробити кращий вибір з претендентів на отримання цих професій.

Однак суть перетворень у вітчизняній системі освіти, розпочатих на початку 90-х рр. Міністерством освіти України, полягала у введенні бакалаврату, скороченні термінів навчання, уніфікації і стандартизації документів про освіту з країнами Західної Європи. Вводиться 2–4 річний термін навчання, який є першим ступенем підготовки фахівця на базі повної середньої освіти, розбалансування національної системи освіти.

Мережа українських вищих закладів освіти I – II рівнів акредитації, які здійснюють професійну підготовку молодшого спеціаліста на базі неповної середньої освіти, створила проблему в галузі мистецької освіти, оскільки функції бакалавра і молодшого спеціаліста на практиці в посадових обов'язках не відрізняються. Наявність же освіти на рівні бакалавра — базової вищої освіти — без конкретної спеціальності не дозволяє використовувати такого фахівця у творчих колективах будь-якої мистецької галузі. Так, чотирирічний термін підготовки актора у вищих навчальних закладах неможливо роз'єднати на бакалавра й магістра у зв'язку з підготовкою цих кадрів за фактично інтегрованими навчальними планами.

Узгодження системи мистецької освіти України із загальноєвропейськими стандартами на межі двох останніх століть із збереженням національних традицій уможливило не тільки повноправне інтегрування в культурний простір Європи, а й сприяє взаємозбагаченню культур різних країн.

У постіндустріальному суспільстві спосіб «споживання» мистецьких творів набуває особливого значення. Людина не відчуває в ньому потреби. Посилюється роль менеджера-адміністратора у формуванні культурного ландшафту. При цьому роль мистецьких навчальних закладів як осередків поширення ґрунтовних знань про музику знижується.

Цей приклад свідчить, що процеси культурної взаємодії між Україною і Європою за певних обставин можуть відігравати не лише позитивну роль, але і загрожувати глобальними втратами, нівеляцією національної культурної ідентичності. Ці питання в своїх працях порушували культурологи Сергій Кримський, Іван Дзюба, Віктор Андрущенко, Василь Шейко й інші українські науковці.

Глобалізація є найдоцільнішою формою досягнення прибутків. Це приводить до того, що мистецтво втрачає свій статус форми суспільної свідомості, перетворюється на «жонглювання

звуками», втрачає смак естетичної цінності в слухачів, трансформується від естетичного способу мислення в спосіб оформлення навколишнього середовища.

Комерціалізація як спосіб життя стала сьогоднішнім, зумовлена загальноцивілізаційними процесами. Заклики до боротьби з тенденціями щодо втрати соціального значення академічного мистецтва й апеляція до здорового глузду політиків мають стати одним з проявів спротиву суспільства з метою збереження національної самоідентичності.

УДК 7.072.3+930.85

О. В. ОБЧАРУК
O. V. OVCHARUK

ІННОВАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

INNOVATION AS A STRATEGY OF MODERN CULTURE-ART EDUCATION

Розглянуто актуальні проблеми сучасної культурно-мистецької освіти, виокремлено напрями, що потребують інноваційних підходів, проаналізовано застосування на прикладі діяльності Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Ключові слова: сучасна культурно-мистецька освіта, інновації, новітні моделі, творчі індустрії.

Рассмотрены актуальные проблемы современного культурно-художественного образования, выделены направления, требующие инновационных подходов, проанализировано их применение на примере деятельности Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств.

Ключевые слова: современное культурно-художественное образование, инновации, новейшие модели, творческие индустрии.

The article is devoted to topical issues of contemporary cultural and artistic education, determines the areas that require innovative approaches. The ways they use the example of the National Academy of Culture and Arts.

Key words: contemporary cultural and artistic education, innovation, new models, the creative industry.

На сучасному етапі розвитку України будується новітня оригінальна система мистецької освіти з притаманними саме їй духовними традиціями й ментальними особливостями. Як унікальний культурний феномен вона реагує на виклики часу, кризові явища світової та національної економіки, проблеми розвитку яких